Radu Moldovan *

GEOPOLITICĂ ÎN SUD-ESTUL ENERGETIC AL UNIUNII EUROPENE

CZU: 327:911.3:620.9(4-12):061.1 EU DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.12759408

Abstract

The ferocity of rivalries between the main actors of the world scene interested in ensuring their own progress and preserving the national "brand" is linked to natural resources, a ferocity that can be defined by the very dependence on them. This procedure is manifested by the involvement of the political-decisional factor in influencing the safety of the construction and the transport of fuels from producers to the outside.

Keywords: *geopolitică, energie, ansamblul geopolitic sud-est european, Uniunea Energetică, piaţa energiei, resursele naturale, strategia UE, securitate energetică.*

Sfârşitul Războiului Rece cu ale sale prelungiri polemologice, după 1989, cum ar fi: conflictul din fosta Iugoslavie, conflictul din Caucaz sau conflictul din Ucraina, unele fiind îngheţate, altele aflându-se în derulare, a însemnat şi o redefinire a domeniului Relaţiilor Internaţionale. Acest fapt a presupus modificări teoretice, determinate de noile evoluţii care reprezintă, de cele mai multe ori, catalizatorul tuturor surselor de insecuritate/instabilitate care fac din Terra politică, o mare tablă de şah (Brzeziński, 2000), conform lui Zbigniew Brzezinsky, a cărei miză este foarte strânsă pentru competitori.

Prefacerile care sunt încă în derulare, impun o analiză detaliată asupra cauzelor, evenimentelor, fenomenelor şi proceselor ce dau consistenţă studiului întreprins. Prin aceasta, domeniul Relaţiilor Internaţionale permite o evaluare a sa dintr-o perspectivă mai largă şi mai complexă ce presupune folosirea conceptelor şi principiilor noi care manifestă adaptabilitate la situaţiile create. În acest sens, geografia, spre exemplu, are, din nou, capacitatea de a se pronunţa asupra problemelor lumii contemporane, de a interoga trecutul din care aceste probleme îşi extrag seva. În schimb, geopolitica contemporană este denumită şi geopolitica restructurării lumii. Acest tip de ştiinţă se defineşte şi se transformă în rând cu evoluţiile din cadrul omenirii. Geopolitica contemporană reflectă asupra problematicilor politice, economice, sociale, etc. ale zonelor, perimetrelor, arealurilor. Acestea, prin poziţiile geostrategice de care dispun sau pot dispune la un moment dat, pot ridica analize serioase de politică şi economie planetare.

* Doctor în Relații Internaționale (disciplina Geopolitică), Expert – SNTGN ‘’Transgaz’’ SA , Mediaș, România, radumoldovaninfo@yahoo.com

Termenul de geopolitică a fost creat de suedezul, Rudolf Kjellen, în 1899, reputat politolog pangermanist. Conceptul a avut o ascensiune fulminantă în perioada interbelică, constituind sursa de bază a teoriei şi practicii politicii europene, în special, în timpul celui de-al treilea Reich. Deoarece geopolitica a fost asociată şi la finele Războiului Rece, cu justificările expansioniste ale oricărui actor politic hegemonic sau cu astfel de obiective, această ştiinţă a fost abordată circumspect. Însă, cazuistica diplomatică a ultimilor 30 ani, a demonstrat că poate fi abordată/înţeleasă, în mare măsură, prin intermediul geopoliticii, motiv pentru care reputaţia acestei discipline a comportat realizări şi succese în mediile de analiză şi cercetare.

Geopolitica este o reflecţie asupra aspectelor spaţiale ale acţiunii politice. Geopolitica cuprinde două trăsături definitorii, legate de context. Prima trăsătură definitorie provine din contextul interbelic, când geopolitica nu lua în calcul evoluţia actorilor. Ea îşi profila interesul asupra spaţiului şi teritoriului în viaţa internaţională. Pornind de la viziunea renană, s-a observat cât de influente sunt tradiţiile naţionale asupra concepţiilor pe care popoarele şi politicienii şi le fac asupra limitelor legitime ale teritoriilor lor (Renan, 1882).

Cea de-a doua trăsătură definitorie reformează ştiinţa geopoliticii în conformitate cu cerinţele actuale. Ea include atitudinile actorilor care se desfăşoară pe scena internaţională (politicieni, diplomaţi, militari, organizaţii nonguvernamentale/guvernamentale, opinia publică). Geopolitica actuală analizează calculele acestor actori pentru a afla motivele ce-i determină pe aceştia să acţioneze. Reflectă eterogenitatea spaţiului, condiţiile naturale, istoria, religia, diversitatea etnică. Studiază obiectivele care susţin cooperarea ori destinderea relaţiilor, dar şi care ţin de uzitarea forţei sau abilităţii.

Principiul evoluţiei, în sine, presupune o abordare complementară a geopoliticii cu alte domenii de activitate, necesare în definirea rolului actorilor pe scena internaţională. Geopolitica pune accentul pe echilibrul intern al statului, explorează raportul dintre populare şi extindere, precum şi coordonatele pe care trebuie să le urmeze politica sa externă. Statul, ca să existe, are nevoie de resurse suficiente, să-şi creeze debuşee pentru accesul la resursele care îi lipsesc şi să-şi permită susţinerea unei economii de producere, desfacere şi consum.

Reflecţia geopolitică a actorilor politici este stimulată de perioadele de criză sau de conflict. Reprezentările geopolitice îşi construiesc structura în funcţie de:

- evoluţia puterii;
- raporturile existente între popoare şi mediul în care trăiesc;
- progresul tehnicilor de producţie ce promovează creşterea nivelului de viaţă şi reformează alte domenii de activitate.

Absenţa Relaţiilor Internaţionale nu semnifică sfârşitul istoriei, ci face posibilă o reinterpretare a intereselor geopolitice ale statelor datorită fie schimbărilor teritoriale, fie celor politice, la nivel regional şi/sau internaţional. Ştiinţa geopoliticii este un termen la modă. Dincolo de aceasta, geopolitica reprezintă instrumentul şi oferă

cadrul teoretic explorării aspiraţiilor şi idealurilor actorilor politici, care dublate de analizarea aspectelor spaţiale ale acţiunii politice, de proiectele şi calculele pragmatice ale acestora, ajută la înţelegerea traiectoriei politicii internaţionale în dominarea spaţiului ca sursă vitală exercitării hegemoniei/supremaţiei mondiale.

Reconfigurarea ordinii mondiale implică reanimarea unor ansambluri geopolitice şi/sau apariţia unora noi, pe scena politică internaţională, ansambluri la care o contribuţie importantă şi-au adus-o procesele şi fenomenele cu care actorii politici operează la nivel mondial. Dispariţia unor ansambluri politico-diplomatice de pe scena politică internaţională şi substituirea lor cu entităţi ex-componente a condus fie la apariţia unor ansambluri noi, fie la reanimarea celor vechi. Indiferent de situaţie, contribuţia importantă la generarea acestor realităţi şi-au adus-o procesele şi practicile cu care şi în baza cărora operează actorii politici pe scena mondială.

Un astfel de ansamblu este cel al sud-estului Europei care cuprinde atât state membre, cât şi state non-membre ale Uniunii, dar, cel mai important lucru este că ansamblul se constituie şi din părţi constitutive ale unui ansamblu implozat (fosta Iugoslavie), alături de piesele politice care au susţinut, voit sau nevoit, funcţionarea unei ideologii aproape trei sfert de secol – socialismul (comunismul). La o primă vedere, totul pare în regulă, însă, o introspecţie asupra întregii regiuni ne dezvăluie o realitate mozaicată ca urmare a fragmentării intereselor naţionale peste care se suprapun cele externe şi care generează o interdependenţă a secţiunilor ce definesc arealul de o complexitate aparte, complexitate care se reflectă în leadership-ul diplomaţiei regionale. În ceea ce priveşte leadership-ul şi sud-estul Europei, vorbim despre: Uniunea Europeană, Turcia, China, Statele Unite şi chiar Rusia, în ciuda faptului că cea din urmă pare mult slăbită din cauza conflictului cu Ucraina, de aşa manieră încât să-şi mai exercite influenţa în interiorul ansamblului sud-est european.

Mai mult, în cazul de faţă, vom vorbi despre rolul energiei şi impactul său asupra nu doar a relaţiilor dintre statele lumii, ci şi asupra dezvoltării societăţii umane, în vederea abordării şi adaptării la provocările unei lumi tot mai globalizate. Energia a fost, este şi va rămâne fundamentul existenței şi funcționării, ca actor politic internațional, al Uniunii Europene (UE), prin însăşi instituția sa reprezentativă – din punct de vedere politico-diplomatic – Comisia Europeană (CE). De la debutul său, din 1952, când s-a înființat Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oțelului (CECO) şi 1957, Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA), ansamblul european a perseverat, timp de o jumătate de secol, în a creiona şi contura multiple strategii în vederea creării unei piețe interne energetice care să permită libera circulație a energiei în Uniune.

Ideea instituirii unei Uniuni Energetice, încă din anii '90, a evidențiat tendința Bruxelles-ului de a promova şi asigura securitatea în aprovizionarea cu gaze naturale (şi nu numai), implicând şi o rețea pan-europeană de transport cu ramificații strategice către sursele de aprovizionare, precum şi o politică protecționistă de marketing şi

comercializare a cantităților achiziționate, în baza contractelor internaționale, către sectoarele de activitate care susțin dezvoltarea economiei europene, dar şi către consumatorii casnici europeni. Însă, tot acest parcurs urmat de către componentele domeniului energetic a destructurat caracteristicile tradițional-valabile ale sistemului climatic de pe Terra, aşa încât consecințele afectează, din mers, relațiile sociale cu răsfrângere în mediul: diplomatic, politico-decizional, de afaceri, cultural, sportiv, etc.

Cochetarea cu ideea înființării Uniunii Energetice focusate pe o politică a cercetării, comprehensiunii şi abordării schimbărilor climatice s-a transformat în realitate, în ultimii ani. Cadrul legislativ inițiat şi propus de către Comisia Europeană, în acest sens, din 2015 încoace, se regăseşte în strategia privind Uniunea Energetică, acolo unde, în baza celor cinci dimensiuni ale sale, este conferit şi cadrul privind realizarea acestei posibilități. Dintre numeroasele acte juridice şi inițiative ale CE, spicuim, aici, "Pachetul privind o energie sigură şi curată pentru toți europenii", document ce tratează problematicile în materie de energie, inclusiv pe cele privind schimbările climatice.

Pentru a ne contura o privire de ansamblu asupra funcționării Uniunii Energetice, este necesară o scurtă prezentare a celor cinci dimensiuni:

- Dimensiunea privitor la eficiența energetică defineşte termenul drept "o sursă de energie în sine" şi susține membrii politici comunitari (în principal, statele) în a acorda importanța politicilor privind eficiența energetică, astfel încât acestea să asigure reducerea dependenței de importurile de energie, în vederea diminuării emisiilor şi scăderii valorice a facturilor la energie;
- Dimensiunea privitor la securitatea energetică, solidaritate şi încredere se fundamentează pe diversificarea surselor de energie, a furnizorilor şi a rutelor de transport, pe colaborarea dintre statele-membre, coroborată cu o mai mare transparență privind contractele de aprovizionare cu gaze;
- Dimensiunea legat de crearea unei piețe interne a energiei complet integrate ce urmăreşte operarea liberei circulații a energiei în UE, prin intermediul unei infrastructuri corespunzătoare şi lipsite de obstacole sau reglementări;
- Dimensiunea în ceea ce priveşte decarbonizarea economiei care rezidă din politica Uniunii Energetice referitor la schimbările climatice şi are drept obiectiv a plasa UE pe primul loc mondial vizavi de utilizarea energiei din surse regenerabile;
- Dimensiunea ce sprijină cercetarea, inovarea şi competitivitatea, susține realizarea de progrese notabile în privința tehnologiilor energetice nepoluante şi generatoare de emisii scăzute de dioxid de carbon (Comisia Europeană, 2015).

Strategia UE vizavi de sectorul energetic şi al schimbărilor climatice se fundamentează pe două politici congruente referitor la aşteptările privind schimbările climatice: atenuarea şi adaptarea. Atenuarea, conform definiției oferite de

documentele Grupului Interguvernamental privind schimbările climatice, reprezintă abordarea cauzelor ce stau la baza schimbărilor climatice prin reducerea sau limitarea emisiilor de gaze cu efect de seră şi prin dezvoltarea mijloacelor naturale de absorbție a gazelor cu efect de seră. Adaptarea, conform aceloraşi documente, urmăreşte anticiparea efectelor schimbărilor climatice şi luarea unor măsuri adecvate, în vederea prevenirii sau reducerii la minimum a eventualelor daune (Grupul Interguvernamental privind schimbările climatice, 1988). Este necesar să fie luat în calcul şi aspectul evoluției energiei sub efectele schimbărilor climatice, deoarece va fi punctul-cheie ce va conferi, posibil, independența energetică totală Uniunii până în 2050.

În Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene sunt perfectate şi enumerate obiectivele principale ale politicii energetice a UE:

- asigurarea funcționării pieței energiei;
- asigurarea siguranței aprovizionării cu energie în Uniune;
- promovarea eficienței energetice şi economiei de energie, precum şi dezvoltarea noilor
- surse de energie şi energii regenerabile;
- promovarea interconectării rețelelor energetice (Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, 2012). De asemenea, în tratat se menționează că politica energetică a UE nu trebuie să: "*… aducă atingere dreptului unui stat-membru de a stabili condițiile de exploatare a propriilor resurse energetice, dreptului său de a alege diferite surse de energie şi structurii generale a aprovizionării sale cu energie.*" (Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, 2012). Însă, acest tip de politică poate să dețină anumite măsuri care să contravină aşteptărilor unui stat-membru, în materie de energie şi modalitatea alimentării sale cu energie.

Gazele naturale sunt materia care, alături de petrol, asigură 22% din producția de energie electrică şi termică din Uniune, importurile de gaze fiind destul de ridicate pentru acest scop. UE a susținut şi susține continuu dezvoltarea tehnologiilor de captare şi stocare a dioxidului de carbon, însă finalitatea acestei acțiuni nu e încununată de succes. Cauza reprezentând-o fondurile foarte mari ce trebuie/ar trebui alocate (Agenda Europeană de Mediu, 2016).

Petrolul şi gazul reprezintă miza majoră a situației actuale. Odată cu redefinirea unor sintagme, se redefinesc: principii, moduri de analiză ale anumitor problematici, procesele behaviouriste de comprehensiune ale acestora, teoria şi practica prin care tematicile sunt expuse în fața opiniei publice internaționale. Relațiile internaționale, deci, sunt abordate într-un alt fel, în funcție de latura sau aspectul care dictează ori imprimă noua lor aliură. Vectorul energetic este azi nucleul sau factorul care coagulează în jurul său celelalte puncte şi/sau caracteristici tradiționale care au dat şi dau originalitate acestui complex domeniu din perspectivă analitică.

Afirmarea Uniunii Europene ca actor major la nivel planetar depinde de capacitatea sa de gestionare, din interior cu aplicabilitate în exterior, a principiului - unitate prin diversitate, în vederea uniformizării tuturor deciziilor sale capitale privind atingerea intereselor comunitare. Uniunea reprezintă un ansamblu geopolitic, un conglomerat de naţiuni a căror supra-identitate comună, cea europeană, constituie unilateralismul prin care această organizație inter-guvernamentală se exprimă în plan diplomatic. Europenismul, la început ca artefact sau proiect cu şanse sceptice de a se putea contura, astăzi realizat pe deplin ca realitate instituţională, economică, socială, se străduieşte să-şi impună noul sistem valoric prin promovarea sectoarelor ce antrenează societatea europeană să se implice în procesul decizional la nivel macro. Deoarece domeniul energetic este un reper dual pentru politicienii de la Bruxelles, atât din perspectiva consolidării Uniunii ca pol de putere în arena mondială, cât şi din perspectiva securizării aspectelor ce definesc însemnătatea sa, spaţiul caspic este des perceput ca afacerea de vârf a politicii energetice comunitare. Capitalul pe care Uniunea îl investeşte, tradus prin implementarea valorilor sale în regiune, este enorm şi de aceea şi aşteptările sunt uriaşe.

Odată ce piaţa internă de energie a Uniunii va fi implementată şi finalizată, obiectivul general privind libera circulaţie şi comerţul cu gaze naturale şi energie electrică va fi atins. Din acel moment, vorbim despre un cadru de reglementare şi infrastructură universal valabile la nivelul întregului bloc comunitar. Prin piaţa internă, Bruxelles-ul îşi atinge obiectivele politicii sale energetice mult mai pragmatice, din punct de vedere al costurilor. Adică, se asigură energia necesară consumatorilor prin: facilităţi financiare, preţuri competitive, durabilitate şi siguranţă (Energy Transitions Commission, 2017).

Analiştii au concluzionat importanţa pieţei interne unice de energie a UE prin instrumentarul normativ vizavi de sectorul gazelor naturale, alături de existenţa unei infrastructuri performante.

Crearea pieţei interne a gazelor naturale constituie structura de bază a asigurării aprovizionării cu energie, într-un mod pragmatic, financiar vorbind, întrucât permite o mai mare diversificare a aprovizionării, creându-se, astfel, un comerţ mai dinamic la nivelul statelor-membre. Pentru ca ţintele stabilite de Uniune să prindă contur, pe viitor, în materie de energie şi schimbări climatice, este nevoie de investiţii care să diminueze riscurile de derapaj al reglementărilor privind funcţionarea pieţei, derapaj ce poate influenţa: raportul cost-beneficiu, analiza cost-beneficiu şi criteriile de performanţă.

Însă crearea pieţei interne a gazelor naturale reprezintă, de fapt, o reformă a pieţei energetice ce este propusă de Comisia Europeană pentru a accelera dezvoltarea Europei şi pentru a reduce volatilitatea preţurilor, pentru a proteja mai bine consumatorii de viitoarele creşteri ale preţurilor şi de potenţiala manipulare a pieţei, şi pentru a face industria (economia) europeană mai competitivă.

Politica externă a Uniunii ultimilor ani, în conformitate cu prefacerile care au avut loc şi au loc în continuare, s-a focalizat pe factorul energetic, astfel încât toate uzanţele diplomatice sunt, oarecum aservite acestui factor. Drept urmare, în majoritatea cazurilor, politica externă europeană coincide cu politica sa energetică. Elaborarea de strategii energetice care să răspundă nevoilor economico-sociale ale Uniunii Europene înseamnă, printre multele segmente ale analizei, de asemenea, şi diversificarea punctelor/surselor de aprovizionare cu toată recuzita tehnică şi tehnologică pe care o implică. Însă, problematica cea mai insidioasă pe care situaţia de mai sus o generează, este modalitatea de transport a volumelor de gaze de la sursa/sursele pentru care s-a optat.

Astfel, arhitectura geografică nu este definitorie pentru elaborarea rutelor de transport gaze naturale. Geografia este un element ajutător în a creiona etapele ce trebuie parcurse până la destinaţie sau până la momentul implementării modalităţii de transport. Modalitate de transport care, de multe ori, se confundă cu strategia energetică, nicidecum nu este înţeleasă ca fiind substituită acesteia, trebuie să ia în calcul situaţia de facto. Iar situaţia/situaţiile de facto implică a opera cu conceptul de securitate energetică, aşa cum este în cazul de faţă.

Conceptul de securitate în aprovizionarea cu gaze naturale a început să prindă contur odată cu dezvoltarea economiilor statelor vest-europene, pe fundalul unui consum sporit al gazelor naturale, lucru care a determinat creşterea importurilor de gaze dinspre regiuni limitrofe Europei, cu implicarea consecinţelor ce derivă din acest fapt/proces.

Consecinţele înseamnă procese cu substrat altul decât cel energetic ce îşi exprimă tendinţele de imixtiune, în ceea ce priveşte configurarea politicilor energetice. În majoritatea cazurilor este vorba despre manifestări geopolitice care aparţin sau îşi au paternitatea în acţiunile diplomatice din cadrul cancelariilor cu veleităţi decizionale la nivel de mapamond, chiar.

Dar, răspunsul UE în faţa acestor provocări se remarcă prin implementarea unei scheme securitare care să conţină construcţii tehnologice coroborate planurilor strategice de dezvoltare a infrastructurii de transport gaze naturale, cu aplicabilitate geografo-teritorială. Desigur că totul este reglementat conform legislaţiei UE, Regulamentul nr.994/2010 privind măsurile de garantare a securităţii aprovizionării cu gaze naturale fiind justificarea cea mai grăitoare, în acest sens. Documentul are ca obiectiv garantarea securităţii aprovizionării prin asigurarea prevenţiei şi a acţiunii concertate în situaţii de întrerupere a aprovizionării şi prin garantarea funcţionării corecte şi continue a pieţei interne de gaze naturale (http://publications.europa.eu). Prin aceasta, toţi actorii energetici contribuie la responsabilizarea cadrului de securitate în aprovizionarea cu gaze naturale prin dezvoltarea şi implementarea unei infrastructuri structurate pe interconectări şi terminale LNG ce suferă consolidări în

funcţie de necesarul gazier solicitat. Consolidări ce presupun acţiuni de implementare a unor constructuri energetice sau forme de cooperare energetică zonale, etc.

Europa energetică este noua sintagmă prin care Uniunea Europeană îşi va defini poziţia în ansamblul relaţiilor internaţionale, întrucât, alături de celelalte ramuri energetice, reţeaua de transport GN va reliefa potenţialul de adaptare şi rezistenţă în faţa provocărilor externe, precum şi faptul că obiectivul absolut al Bruxelles-ului este ca UE să devină neutră din punct de vedere climatic, până în 2050, şi, deci, obiectivul ar putea deveni fezabil.

Întrucât consolidarea energetică a Europei de Vest a început, imediat după finele celui de-al doilea Război Mondial, prin cooperare şi înţelegere reciprocă, în baza unor instituţii fundamentale în privinţa creării UE, instituţii mai-sus amintite, Estul european constituie câmpul de bătălie dintre două mentalităţi opuse şi/sau interese pe termen scurt şi mediul dintre decidenţii politicii externe regionale.

A vorbi şi a face referire la noua ordine mondială reinterpretată, la noul tip de imperialism, presupune a justifica această acţiune din perspectiva realităţii prezente. Deoarece istoria întregii omeniri se clădeşte pe culturi şi civilizaţii care depind de factorul natural înconjurător şi a modului de folosire a resurselor acestuia în cadrul procesului de supravieţuire, mileniul III decriptează semnificaţia resurselor subsolului terestru şi/sau marin în interiorul acestui fenomen. Will Durant, în lucrarea „Histoire de la civilisation", insistă asupra factorului economic ca fiind reprezentativ pentru emergenţa şi unitatea unei culturi/civilizaţii. Autorul chiar face referiri la evoluţia şi perfecţionarea tehnicilor de supravieţuire ale unei comunităţi umane care devine ulterior o civilizaţie capabilă să-şi asigure continuitatea prin modelarea mediului înconjurător. Lipsa ploii, a apei, a luminii solare, a aerului, a focului, etc. n-ar permite apariţia vieţii; incapacitatea de folosire a acestor elemente şi de dezvoltare a activităţilor care se pliază pe efectele produse de ele conduc la colapsul civilizaţiei asiro-babiloniene (Durant, 1937).

Raportat mileniului III d.H., avântul economiei globale care generează societatea globală, cuprinde coordonatele ce compun sectorul energetic vital existenţei societăţii globale. El constituie cheia reaşezării marilor civilizaţii pe făgaşul istoriei şi, în acelaşi timp, poate elabora condiţiile îmbogăţirii patrimoniului spiritual al umanităţii prin dimensionarea şi/sau redimensionarea unor regiuni-civilizaţii căzute în desuetudine.

Conotaţiile specific fixiste ale perioadei Războiului Rece au presupus în primul rând, confruntarea ideologică. Acest tip de confruntare s-a manifestat în toate straturile vieţii sociale, pe parcursul unei jumătăţi de secol. Ca urmare a dezintegrării URSS-ului, lupta pentru asigurarea intereselor economice s-a perfecţionat, cu predilecţie, prin concurenţa pentru resurse naturale. Domeniul resurselor naturale şi-a asumat rolul dominant acum, în definirea politicii externe şi securităţii statelor, a actorilor-cheie şi a puterilor politice; de asemenea, rolul marcant se evidenţiază şi în

interpretarea fenomenelor şi proceselor colaterale sau egale segmentului relaţiilor internaţionale. Accesul la zăcămintele de petrol şi gaze naturale referitor la amplasmentul conductelor şi asigurarea protecţiei mijloacelor de transport au creat rivalităţi de orice natura între puterile mapamondului şi au generat fluctuaţii imprevizibile în raporturile dintre state.

În încercarea de a tranşa situaţia de partea sa, referitor la Europa de Est, calitatea de state-membru UE este insecură pentru ţările care compun acest areal geografic, Uniunea perpetuându-şi imaginea de construct politic incomplet şi nedefinibil ideologico-doctrinar. Geopolitica energetică a UE s-a angajat şi a angajat actorii politici est-europeni într-o serie de proiecte de anvergură privind transportul gazelor naturale şi, deci, privind asigurarea securităţii în aprovizionarea cu gaze a beneficiarilor.

Astfel, vorbim despre încurajarea competiţiei în privinţa alocării cantitative de la diverse surse de aprovizionare care s-au concretizat prin multitudinea sau diversificarea rutelor de transport gazelor naturale. Un exemplu grăitor, în acest sens, este Coridorul Sudic al Gazelor care angrenează totalitatea central-sudică a reţelei de transport gaze în a aborda zăcămintele pontice şi caspice de "aur albastru" şi nu numai. Amintim aici: BRUA, TAP, BALKAN STREAM, IGB, POSEIDON, Conducta Ţărmul Mării Negre-Podişor, LNG Revithoussa şi LNG Krk la care se adaugă: TANAP, SOUTH CAUCASUS PIPELINE şi SOUTH STREAM. Dincolo de caracteristicile tehnice avantajoase pe care le oferă aceste magistrale de interconectare, ele exprimă intenţiile Comisiei de a-şi asigura surse sigure şi necesare dezvoltării sale economice prin extindere către partea sud-estică a continentului. Desigur că, şi în acest caz, tot factorul energetic este cel care reprezintă atât catalizatorul, cât şi procesul de diseminare a valorilor liberal-europene într-un areal măcinat de conflicte etnice, convulsii sociale şi instabilitate economică. Şi tot factorul energetic este cel care va putea revitaliza megaproiectele care au fost sistate din cauza realităţilor dure care au marcat istoriile indigenilor. Este vorba despre: LNG Constanţa, WHITE STREAM şi AGRI cu posibilitatea de implementare a TRANS CASPIAN GAS PIPELINE ce măreşte alonja UE înspre destinaţii geostrategice.

Geopolitica, termen analitic, este necesară în cazul spaţiului sud-est european pentru a explica noua orientare a conceptului de „Lebensraum". Considerentele geopolitice exprimă aspiraţiile pretendenţilor pentru controlul entităţilor geografice relevante cum ar fi: rutele maritime, fluviale, canalele, porturile, strâmtorile şi în special zonele cu resurse naturale. Geopolitica coordonează şi acum asocierile, comportamentul şi manevrele puterilor internaţionale în zonele în care interesele lor interferează. Unele dintre aceste zone geografice sunt cele bogate în zăcăminte de „aur negru şi gri", spaţiul caspic fiind una dintre acestea. Ferocitatea rivalităţilor dintre principalii actori ai scenei mondiale interesaţi de asigurarea propriului progres şi prezervarea „brand"-ului naţional este legat de resursele naturale, ferocitate ce se

poate defini prin chiar dependenţa de acestea. Acest procedeu se manifestă prin implicarea factorului politico-decizional în influenţarea securităţii construcţiei şi transportului carburanţilor de la producători către exterior.

Geopolitica este dominată de geostrategia resurselor energetice. Geopolitica îi determină pe ai săi subiecţi să ţină cont de toate activităţile actorilor şi de efectele produse de ei pe scena internaţională. Cu alte cuvinte, se insistă asupra analizelor de impact pe care le generează deciziile economice specifice puterilor majore ale sistemului mondial contemporan şi consecinţele acestor decizii în raport cu statele mai mici sau mai puţin reprezentative care sunt afectate direct sau indirect. Un exemplu ar fi momentul 11 septembrie 2001 ce-a declanşat turbulenţe grave geopoliticii energetice. De la acea dată, zona Orientului Mijlociu a devenit instabilă, iar alte regiuni au dobândit, în scurt timp, importanță geostrategică. Astfel, s-au declanşat competiţii, interesele naţionale au căpătat o valoare aparte prin însăşi domeniul energiei care le influenţează, le remontează şi le reconstruieşte imaginea.

În urmatoarea jumătate a secolului, omenirea va înregistra un salt demografic de la 7-8 la 10 miliarde, iar domeniul industrial va deveni absolut prioritar în ceea ce priveşte evoluţia umanităţii către grade înalte de civilizaţie şi trai. Acest fapt semnifică o concurenţă acerbă pentru accesul la resursele naturale care devin tot mai limitate. Agravarea competiţiei pentru un asemenea deziderat ce este esenţial în vederea reconfigurării noii ordini internaţionale, tinde să producă o redimensionare a relaţiei export-import cu petrol şi gaze naturale între statele producătoare şi cele consumatoare. În baza celor spuse, nucleele de putere economică şi politico-militară îşi fac simţită prezenţa în tot acest scenariu. Ambiţiile anumitor state de a controla traficul cu resurse naturale conduce la disensiuni şi conflicte marcante între actorii majori, cât şi între cei mai puţin însemnaţi. Aşa se face că o parte însemnată din procentul neînţelegerilor şi războaielor de pe Terra nu constituie rezultatul antagonismelor etnice, cultural-religioase ori ideologico-doctrinare. Ele sunt emanaţia tacită a scopurilor „celor mari" şi intră în categoria conflictelor artificial-create, la fel cum de aici se pot genera, artificial, actori geopolitici şi/sau ansambluri geopolitice. Motivaţia apariţiei, existenţei şi perpetuării, în timp, a unor asemenea realităţi ţine de procesele geostrategice ori geoeconomice.

Practic, această construcţie de tip „domino", încadrată exemplar în analiza huntingtoniană reinterpretează modul de desfăşurare al unui nou Război Rece. La fel cum sintagma „Război Rece" a suferit modificări de conţinut după 1989 şi sintagma „Marele Joc" prezintă noi conotaţii vizavi de contextul la care se raportează. Această expresie a fost uzitată pentru prima dată de către Rudyard Kipling şi punea în relief competiţia dură dintre principalele puteri în scopul exercitării influenţelor. Referitor la perioada contemporană, aserţiunea lui Kipling este reactualizată de către Muratbek Imanaliev, fost diplomat sovietic de origine kîrgîză: *„Metodele şi ideile care ghidează acţiunea marilor puteri s-au schimbat, actorii nu mai sunt aceiaşi, dar obiectivul final rămâne*

valid: colonizarea, în diverse moduri, (…) în vederea neutralizării reciproce. Desigur, gazul şi petrolul sunt râvnite ca atare, dar şi ca instrumente de influenţă." (www.kyrgyzreport.com).

Concluziile care se desprind din noua realitate geopolitică contemporană pun în evidenţă circumvoluţiile fenomenului de globalizare în care progresul prin competiţie asigură vitalitate şi supravieţuirea societăţii globale. Factorii şi pârghiile pe care aceste proiecte ale clădirii viitorului se sprijină sunt dintre cele mai diverse, iar dezbaterile care au loc acum la nivel înalt se desfăşoară pe problematica apariţiei unui proces în interiorul realităţii contemporane mondiale care poate afecta buna funcţionare societală. Pe fundalul limitărilor la accesul necesarului destinat perfectării proiectelor de anvergură, se vorbeşte, tot mai mult, despre polarizarea dintre spaţii culturale, economicul fiind justificarea acestor ipoteze. Modul în care sud-estul Europei va juca un rol negativ sau pozitiv în tot acest proces ţine de dihotomia comprehensiunii rolului său; fie unul de satelit al satisfacerii anumitor ambiţii personale sau naţionale ale naturii umane ori a/ale vreunui/vreunor actor(i) politic(i); fie unul de co-participant al construirii păcii, stabilităţii şi securităţii pe Terra, acesta din urmă exprimând capacităţile şi experienţa acumulate în perioada recentă a istoriei omului.

Într-o lume a globalizării ce este percepută din punct de vedere procesual ca o unitate la nivel planetar a unor identităţi pe anumite coordonate, identitatea Europei de sud-est se încadrează treptat spre o funcţionare definită în baza caracteristicilor sistemului internaţional dat. Conotaţiile specifice ale fiecărui segment/participant din acest tot universal se oglindesc la nivel macrostructural, în funcţie de resursele proprii şi capacitatea de utilizare a acestora de către fiecare colectivitate umană. De aceea, într-un asemenea context, naţiunea şi statul naţional nu trebuie opuse globalizării. Ele se regăsesc integrate în acest proces. Globalizarea nu mai este un fenomen distructiv la adresa acestor concepte, nu se concretizează ca o ameninţare la identitate, ci ca un proces care conservă şi afirmă valorile naţionale sub diverse perspective şi raporturi.

Chiar dacă am specificat mai sus componenţa întregii regiuni din perspectivă politică, apartenenţa la ceea ce reprezintă Europa, din punct de vedere energetic, este echivalentă cu ceea ce reprezintă cadrul juridico-energetic reglementat de Uniunea Europeană în baza căruia aceasta se desfăşoară atât intern, cât şi extern şi constituie o obligativitate de respectat chiar şi pentru non-membri. Fundamentul este interdependenţa care-i omniprezentă şi asigură existenţa şi funcţionarea raporturilor inter-etatice la nivelul întregii zone. În acest areal, geoeconomia îşi găseşte izvorul în geografia regiunii şi în practica economică specifică acestui colţ al Terrei.

Când vorbim despre: diplomaţie (opinii avizate legat de o cazuistică anume), politică externă, diplomaţie politică (un concept recent-apărut), relaţii internaţionale, în general, nu putem să nu ne gândim şi la conceptele/disciplinele derivate din acestea, precum: securitate, geopolitică, noopolitică, geostrategie, geoeconomie, chiar

geocultură. Desigur că întregul proces ilustrează, într-o măsură anume, complexitatea lumii în care ne ducem existenţa, lume care se compune şi se structurează din/pe interese vitale ce trebuie securizate, indiferent de tabăra de care fiecare actor politic aparţine, fiindcă acestea nu doar că asigură supravieţuirea, dar şi păstrarea competitivităţii actorilor politici, ca pioni sau decidenţi politici/energetici în lume. Doar că, promovarea şi prezervarea acestor obiective şi interese despre care am amintit mai sus, se realizează fie mai anevoios, fie mai lesne, întrucât există mai mulţi factori interni şi externi care influenţează starea de facto.

Imaginea ansamblului geopolitic sud-est european se înalţă prin relaţionarea sa la substanţa acţiunilor puterilor majore, implicate în regiunea respectivă prin companiile naţionale şi private ale acestora. Multitudinea consorţiilor petroliere şi gaziere nu exportă doar latura tehnologică, ci şi mentalul societăţilor din care ele provin. Se poate vorbi despre companii europene, ruseşti sau chiar autohtone. Fiecare dintre acestea încununează scopurile diplomaţiilor occidentale şi răsăritene privitor la organizarea şi funcţionarea viitorului societăţilor lor.

Noile independenţe ex-iugoslave au demarat într-un climat regional şi internaţional incert. Ele au fost postate faţă-n faţă cu marile constrângeri economice şi strategice din care îşi extrag forţa. Noile republici ca state naţionale nu sunt iluzii, ele se înscriu într-un joc internaţional, într-o ordine mondială în care puterile majore ale sistemului politic internaţional consideră că descoperă, prin ceea ce ele oferă, un peisaj familiar procesului de cucerire a lumii. Logica conflictelor sud-est europene, respectiv ale Balcanilor de Vest, se înscrie într-un scenariu politic internaţional care exprimă voinţa de a domina, de a se impune şi a impune un set de valori a căror reprezentare, pentru moment, îşi găseşte exprimarea prin factorul energetic.

Spaţiul sud-est european reprezintă o punte a ascensiunilor geopolitice pentru exponenţii regionali şi alogeni politici, pe fundalul factorilor de stres care s-au multiplicat odată cu prăbuşirea sistemului socialist. Realitatea umană din zonă este direct afectată de acest fenomen şi încearcă să supravieţuiască prin afilieri, asocieri, identificări cu sau la circuite pan-culturale care să-i confere continuitate. Aceste acţiuni conduc la validarea dispariţiei frontierei geopolitice Est-Vest; la modificarea frontierelor politico-geografice; la exacerbarea conflictelor interetnice şi interconfesionale. Aşadar, noi situaţii geostrategice şi geoeconomice se conturează la orizont. Reliefarea lor presupune detalierea analitică a celor de mai-sus expuse.

BIBLIOGRAFIE

Ancel Jaques (1993), *Peuples et Nations des Balkans*, ed. CTHS, Paris;

Antonish Marco (2001), *Geopolitica della crisi: Balcani, Caucaso e Asia Centrale nel nuovoscenario internazionale*, ed. EGEA, Milano;

Bodocan Voicu (1995), *Geografie politică*, ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;

Molle Willem (2008), *Global Economic Institutions*, ed. Routledge, Londra;

Serebrian Oleg (2004), *Politică şi geopolitică*, ed. Cartier, Bucureşti;

Zăpârţan Liviu-Petru (2002), *Relaţiile internaţionale*, ed. Studia, Cluj-Napoca.